

O PREDIKATNOJ DOPUNI
U HRVATSKOSRPSKOM JEZIKU

Kao što se subjekt u indogermanskim jezicima pojavljuje u raznim oblicima, tako se i predikat, kao drugi glavni sastavni dio rečenice, dijeli na više vrsta:

1. Predikat u svršenom glagolskom načinu (s prelaznim, neprelaznim ili povratnim glagolom);
2. predikat u nesvršenom glagolskom načinu (npr.: *Ti mene napasti!*);
3. nominalna ili pronominalna riječ¹ (npr.: *bez brige!*);
4. imenski predikat s kopulom biti (npr.: *mi smo zadovoljni; rukomet je sport*).

U uskoj vezi s imenskim predikatom stoji predikatna dopuna (»predikativ«), koja može označavati stanje, svojstvo, društveni položaj (rang) ili držanje subjekta odnosno objekta,² a pojavljuje se u jačoj ili slabijoj povezanosti s predikatnim glagolom. Imat ćemo prema tome:

a) predikatnu dopunu vezanu uz glagol s nepotpunim značenjem (das gebundene Prädikativ),³ npr.: *dani postaju dulji; zovu ga Nebojšom;*

b) slobodnu predikatnu dopunu (das freie Prädikativ). Dolazi uz glagole potpuna značenja kao dodatak koji nije neophodno potreban, a služi kao dopuna smisla čitave rečenice.⁴ Npr.: *Kranjčević umro je mlad; otputovali su smireni; ja ti to kažem kao prijatelj.*

Kušat ćemo pobliže osvijetliti ovu diobu koja nije dovoljno jasno provedena u našim gramatikama hrvatskosrpskoga jezika,⁵ gdje se inače ta sintaktička konstrukcija tumači na različite načine i pod različitim nazivima.

¹ K. Brugmann, *Die Syntax des einfachen Satzes im Indogermanischen*, Berlin 1925, 57–58.

² M. Regula, »Wesen, Arten und Formen des Prädikativs«, *Zeitschrift für romanische Philologie* 77 – 1961, 300.

³ Regula, o. c., passim.

⁴ Regula, o. c., 308.

⁵ M. S. Lalević, govoreći o značenju i upotrebi pridjeva spominje doduše i glagole nepotpuna značenja kad kaže: »s glagolom nepotpuna značenja on je [tj. pridjev je] predikat«, ali daje samo primjer s kopulom: *Ona je pažljiva* (Gram. sh. jezika za VIII r. Bgd. 1957³, 41.

Tako npr. Tomo Maretić na str. 421 svoje velike gramatike⁶ kaže:

Kad se pridjevom izriče kakvo stanje imenice ili zamjenice, uz koje je neko vrijeme kao privezana, onda se pridjev zove privezak (adjunkcija). Neki gramatici zovu pridjev u toj službi »predikatni atribut«, ali pravi razlog tome imenu teško je razumjeti. Privezak imamo u primjeru: *srdit* Marko jezdi niz Kosovo, nar. pjes. 2. 421. Svako lasno uviđa da se tu pridjevom *srdit* ne izriče stalno svojstvo Markovo, nego se izriče samo stanje, u kojem se Marko nalazio neko vrijeme. Takovi su i ovi primjeri: mladić... otide *žalostan*. V. mat. 19, 22., *oj Dunave, tija vodo, što ti tako mutna tečeš?*... pade junak *trudan* na postelju...

Slažemo se s Maretićem da naziv »predikatni atribut« nije sretno izabran. Ali dok autor, kao što posredno izlazi iz njegova izlaganja, odbacuje taj dvočlani naziv zbog njegova prvog dijela (»predikatni«), mi ga smatramo neumjesnim zbog drugog člana (»atribut«), jer je atribut tipična nominalna dopuna, dok se ovdje radi zapravo o glagolskoj dopuni, koja se uz to sekundarno, ali obvezatno, odnosi još i na subjekt ili pak na objekt.

Tu leži ujedno i razlika između predikatne dopune i običnog priloga, jer dok se na pr. u gornjem Maretićevu citatu »*oj Dunave tija vodo, što ti tako mutna tečeš?*« pridjev *mutna* odnosi i na subjekt (u ovom slučaju kompleksan subjekt) i na predikat, prilog *mutno*, koji bi zamijenio predikativnu dopunu *mutna*, odnosio bi se samo na glagol. Stoga je netačno tvrditi, kao što neki čine, da se pridjev u ovakvim slučajevima obično može zamijeniti prilogom. Istina je, doduše, da se ta zamjena obično može učiniti, ali je značenje izričaja u tom slučaju drukčije. Evo još jednog primjera u potkrepu našoj tvrdnji:

a) Starica je *tužno* ispraćala svoga sina.

b) Starica je *tužna* ispraćala svoga sina.⁷

Nije teško opaziti da je druga rečenica mnogo izražajnije i pregnantnija od prve, gdje je upotrebljen običan prilog.

Upotrebom pridjeva u predikatu bavi se i A. Belić, koji pokušava da tu pojavu protumači i historijski.⁸ Nas ovdje zanima onaj dio njegova izlaganja gdje Belić analizira dva konkretna primjera:

Djevojka je došla bosa. Iako se pridjevom »bosa« bliže određuje »došla«, dakle se upućuje na pratilačko stanje prema predikatu, ono se svojim oblikom slaže sa imenicom, dakle kao da je rečeno »budući bosa«; (o. c., 249).

Belić je dakle dobro uočio dvostruki odnos predikatne dopune *bosa*. Možemo još dodati da se ovdje radi po našoj koncepciji o slobodnom predikativu u odnosu na subjekt. Analogan primjer u odnosu na objekt bio bi ovaj: *Ja sam ga živa video* (Belić, o. c., 250); ili ovaj iz narodne pjesme, citiran po Maretiću (o. c., 421): *moja majko, oženi me mlada*.

Ne slažemo se, međutim, s Maretićem kada on u tu kategoriju uvrštava i primjer u instrumentalu: *s mrtvim Markom sjede u galiju* (ib.), jer

⁶ *Gramatika i stilistika hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika*, Zagreb 1931.²

se tu ne radi više o predikativu nego o običnom atributu, koji nije u neposrednom odnosu s predikatom.

Dosadašnji primjeri (Maretića, Vukovića, Belića) idu u kategoriju slobodne predikativne dopune, jer dolaze uz glagole potpuna značenja. To su mahom primjeri s pridjevom kao predikativnom dopunom, a takvi se pridjevi upotrebljavaju onda u neodređenom vidu.

Dok glagoli potpuna značenja čine ogromnu većinu svih glagola, mnogo je manji broj onih s nepotpunim značenjem, ali je njihova relativna čestota prilično velika. Koji su to glagoli? Zasad još nemamo tačnog pregleda o njima. Ovamo idu npr. glagoli: *postati*, *izgledati*, *ispasti*, zatim pasivni oblici *biti (pro)zvan*, *biti smatran* (sve oblici koji uvode subjektni predikativ); zatim *zvati*, *prozvati*, *učiniti*, *unaprijediti (za)*, *promaknuti (za)*, *izabrati (za)*, *držati (za)*, *smatrati (za)* itd. (koji uvode objektni predikativ). Ali ima i takvih glagola koji već prema kontekstu mogu imati potpuno ili nepotpuno značenje. Tako glagol *protežati se* u niže citiranom primjeru iz Andrića ima predikativnu funkciju iako je inače glagol potpuna značenja. U istu kategoriju ide i glagol *ostati* (npr. *ostati iznenađen*).

Slijedi nekoliko primjera vezane predikativne dopune iz pisaca XX stoljeća:

U »fenjeriću«⁷ žmirkaše slabašan plamećak, pa mi se tamna oko nas činila još strašnja i crnja, i jedva sam vidio nešto malo pred sobom.
(D. Šimunović, *Mladost* /1921/, XII)

Bijaše me strah, da se ne prevrnemo ili da nas rijeka ne zanese, ali sam se stidio pokazati »kukavičom«.
(D. Šimunović, *ib.*)

Ova gospoda učine uvijek nešto nerazumljivo, pa možeš lako *ispasti budala*.
(Vj. Kaleb, *Na kamenu, Marač nije umro.*)

Presuda je postala izvršna i Sinan je dignut sa zemlje.
(I. Andrić, *Priča o kmetu Sinanu*).

Ovamo ide i slijedeći primjer:

...sve to nije stizalo da pokrije ovu beskrajnu noć koja se *proteže gola, hladna, tamna, kao sudbonosan hodnik bez kraja*.
(I. Andrić, *Bife »Titanic«*).

Evo još nekoliko primjera slobodne predikativne dopune:

Iščekuju za njom, držasmo zauvijek, kad al' ga iza godinu dana i opet *ugledam* na starom mjestu u Louvre, gdje *kopira medalje*.
(A. G. Matoš, *Umorne priče. – Vrabac*).

⁷ Primjeri iz *Gramatike sh. jezika za VIII r. osm. šk.* od dra Jovana Vukovića (Sarajevo 1959, 5).

⁸ A. Belić, *O jezičnoj prirodi i jezičnom razvoju. Lingvistička ispitivanja*. I knjiga. Beograd 1958, 249–251.

Nekako prije odlaska ponestalo mu novaca, pa je iz štedljivosti morao dan preležati u krevetu, a noću bi *osamljen tamarao* po boulevardskoj ljudskoj košnici.

(A. G. Matoš, *Umorne priče. – Ubio!*)

Koliko puta je to osetio kad bi se probudio u svojoj sirotinjskoj sobi, *go i nemoćan, sav u znoju i nekoj vatri*, na tankom i odavno nepretresanom dušekcu iz koga je bila paklena vrelina i ružan zadah stare i zgrudvane vune.

(I. Andrić, *Bife »Titanic«*)

Iz nekih navedenih primjera izlazi da ne samo pridjev nego i druge vrste riječi pa i kompleksne sintagme mogu vršiti funkciju predikativne dopune. Među suvremenim sintaktičarima pojavljuje se dapače sklonost da se područje upotrebe te sintaktičke kategorije proširi i na čitave rečenice. Bit će stoga korisno da se i kod nas ubuduće tome pitanju posveti veća pažnja.